

जाहीरातीचे दर.

सालील पत्त्यावर चोकरां
करावी.न्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवार' पुणे ४.

अर्थ

वर्गाणीचे दर.

वार्षिक वर्गाणी
रु. ४
(दणाल इशील माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ' एव प्रधान: 'शक्ति कौटिल्य: अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिल्य अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काले

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख २ जुलै, १९४१

अंक २७

नव्या कंपनीचे जुन्या कंपन्यांप्रमाणे स्पृहणीय यश

डिसेंबर १९४० अखेरच्या प्रगतीचे बोलके आकडे

१. शेअर भांडवल रोख जमा झालेले रु. ५६,१०० चे वर.
२. आयुर्विमानिधी रु. ६३,३४० चे वर.
३. एकूण जिंदगी रु. १,५९,३०० चे वर.
४. खर्चाचे प्रमाण शे. ४९.७१ व रँस प्रमाण शे. २० चे आंत.
५. आयुर्विमानिधी व इतर रिझर्व्हेचे दर हजारी प्रमाण ५३.
६. रिझर्व्हे बँकेकडे डिपॉझिट सरकारी दर्जेनी नोटा रु. १,१०,०००
७. ३१-१२-१९३९ अखेरच्या मूल्यमापनाप्रमाणे दिसून येणारी समाधानकारक सांपत्तिक स्थिति. नवीन विमा कायद्याच्या कसोटीस कंपनी पूर्णपणे उतरलेली आहे. काही भागांत चाँफ एजन्सीज देणे आहेत. खटपटी गृहस्थास सुवर्ण संधी.

सेक्रेटरी,

इंडियन प्रोग्रेसिव्ह विमा कंपनी लि., पुणे नं. २.

सत्ताविसाव्या वार्षिक रिपोर्टांतील

विशेष गोष्टी

वर्षासनाची रकम सोडून १९४० मध्ये
पुणे झालेले नवे काम

६,६७,०००

१६,४६,०००

१,२७,९२,०००

६६,५०,००० रुपयांहून
अधिकरुपयांहून अधिक रकम विमेशाखांना आणि त्यांच्या
इच्छित वारसांना क्लेमसच्या रूपात आणि वोनस
महणून दिली. या रकमेपैकी शे. ५८ इतकी रकम विमे-
शाखांना त्यांच्या हयातीतच मिळाली.रुपयांहून अधिक रकम कंपनीच्या लाइफ फंडांत
भर टाकण्यांत आली, आणि त्यामुळे एकंदर
आयुर्निधि

रुपयांहून अधिक झाला.

वे स्ट न इंडिया

आयुर्विमा कंपनी लि. सातारा

पुणे शाखा : १७९ बुधवार, लक्ष्मीरोड, पुणे शहर.

विविध माहिती

चालुक्यांचे प्राचीनत्व

विजापूर जिल्ह्यांत बदामी येथील किल्ल्यामध्ये एक शिलालेख सापडला आहे, त्यावर शके ४६५ असा वर्षाचा उल्लेख आहे. शके ४६५ म्हणजे सन ५४३ होय. शिलालेखांत चालुक्य घराण्याचा संस्थापक पहिला पुलकेशी, हास अनुलक्षण उल्लेख आहे व त्यांत त्याला “चालुक्य”, “सल्लभेश्वर” इत्यादि नांवाने संबोधिलेले आहे. चालुक्यांच्या कोणत्याहि शिलालेखापेक्षा हा आधीचा आहे व त्यावरून चालुक्यांच्या सार्वभौमत्वाचे आणखी पुरातनत्व सिद्ध होत आहे. शकाचे कालगणन दक्षिण हिंदुस्थानांत किती पुरातनकालापासून आहे तेंहि त्यावरून दिसते. बदामी येथील किल्ल्याच्या बांधणीचाहि शिलालेखांत उल्लेख आहे.

इटालिअन मजकुराचे इंग्रजी भाषांतरकार पाहिजेत

इटालिअन भाषेतील मजकुराचे कोशाचे सहाय्य व घेतां इंग्रजी भाषांतर करता येणारे कांहीं लोक सरकारास नेमावयाचे आहेत. इटालिअन युद्धकैद्यांचे संबंधांतील काम त्यांचेकडे सोपविले जाईल. पगार दरमहा २०० रुपये मिळेल. मुख्य सेन्सॉर, हिंदुस्थान, इपीरिअल सेक्रेटारिपट, न्यू दिल्ली ह्या पत्र्यावर अर्ज करावयाचे आहेत.

परराष्ट्रीय क्रय साधन दवडून ठेवले

सुमारे ६,६५५ पौंड किंमतीचे २६,८२२ अमेरिकन डॉलर सरकारास विकण्याचे टाळण्याबद्दल एका स्कॉटिश शेतकऱ्यास ब्रिटिश कोटांनै १५ हजार पौंड दंड केला. “ह्या देशाच्या शत्रू शतकाच तूं अपराधी आहेस” असे सर रॉबर्ट ट्रेमेट ह्यांनी दंड करतसेव्ही सांगितले.

इराणचा तटस्थपणा

चालू युद्धांत इराण तटस्थ राहील, असे इराणच्या मॉस्को येथील वकिलांनै राशियास कळविले आहे.

युद्धकैदी

जर्मनीमध्ये एकूण १६ लक्ष फ्रेंच युद्धकैदी आहेत, त्यांपैकी कांहीं कैद्यांची फ्रान्समधील पिकांच्या कापणीस मदत करण्यासाठी मुक्तता करण्यांत येईल, अशी अपेक्षा आहे.

जपानमध्ये अडकून पडलेले जर्मन

जर्मनी व राशिया ह्यांचेमध्ये युद्ध सुरू झाल्यामुळे रूँस-सैवेरिअन रेल्वेनै जर्मनीस प्रवास करता येणें अशक्य झाले आहे आणि त्या कारणानै जपानमधील जर्मन लोक अडकून पडले आहेत. अमेरिका नेदरलँड्स ईस्ट इंडीज इत्यादि ठिकाणचे जर्मन जपानमध्ये दाखल झाले आहेत, त्यांचीहि तीच गत झाली आहे.

विना सह्यामार समिति

विमाविषयक प्रश्नांवर सरकारास सहा देण्याकरितां एक मध्यवर्ती कमिटी नेमण्यांत येणार आहे. तिचे सभासदांचीं नांवे लवकरच जाहीर होतील. व्यापारमंत्री, सर रामस्वामी मुदलियार व इन्डुअरन्स सुपरिटेण्डंट, मि. टॉमस हे त्या कमिटीचे अनुक्रमे अध्यक्ष व उपाध्यक्ष होतील. कमिटीच्या सभासदांची संख्या दहा राईल.

मध्यवर्ती असेंब्ली

मध्यवर्ती असेंब्लीची आधुर्मयांद्रा आणखी एका वर्षानै वाढविण्यांत आली आहे. असेंब्लीच्या येत्या बैठकीस बहुधा २८ ऑक्टोबर रोजी प्रारंभ होईल.

कॉमन्स सभेची छान बैठक

ता. २५ रोजी ब्रिटिश कॉमन्स सभेची एक छान बैठक झाली, तिचेमध्ये ब्रेट ब्रिटनच्या आगबोटीविषयक परिस्थितीचा लक्ष झाला, असे समजते.

शेतच्या उत्पन्नावर इनकमटॅक्स

शेतीच्या उत्पन्नावर प्रातिवरील कर बसविण्याचा बंगाल सरकारचा विचार आहे. त्यासंबंधी एक बिल लवकरच तेथील विधिमंडळांत सरकार मांडील. २ हजारवरील शेतीच्या उत्पन्नास हा कर बावा लागेल. कराचे उत्पन्न ७५ लक्ष ते १ कोटी रुपये होईल अशी अपेक्षा आहे. बिहार आणि आसाम ह्या प्रांतांत शेतीच्या उत्पन्नावर सध्या इनकमटॅक्स आहे; इतर प्रांतांत नाही.

हिंदुस्थान सरकारच्या कस्टम्सच्या उत्पन्नांत वाढ

	रुपये
मे, १९४१	३,८३,००,०००
एप्रिल, १९४१	३,४८,००,०००
मे, १९४०	३,६८,००,०००
एप्रिल-मे, १९४१	९,००,००,०००
एप्रिल-मे, १९४०	८,५२,००,०००

कॉफीचा प्रचार

सध्याच्या युद्धपरिस्थितीतहि हिंदी कॉफीचा प्रचार लंडनमध्ये चालू आहे व त्यामुळे आपल्या कॉफीची लोकप्रियता वाढत आहे.

हिंदी उमेदवारांची बडशास

ग्रेट ब्रिटनमध्ये यांत्रिक काम शिकण्याकरितां गेलेल्या हिंदी उमेदवारांस चांगले व पुरेसे कपडेले, अन्न इत्यादि मिळत असून ब्रिटिश नागरिकांप्रमाणेच त्यांस दर्जा व सवलती दिली जात आहेत, असे ब्रिटिश मजूर मंत्रि, मि. टॉमलिनसन ह्यांनी कॉमन्स सभेत सांगितले.

रुचक ऑफ विंडसरचा सुकाम

वर्मंडा वेटांतील अतिशय कडक उन्हाळा टाळण्यासाठी रुचक आणि डचेस ऑफ विंडसर हे क्लोमी (अल्ट्रा) येथें दोन महिने काढणार आहेत.

युद्ध-प्रयत्नांची माहिती देणारा चित्रपट

ऑस्ट्रेलियांत चालू असलेल्या युद्ध-प्रयत्नांची माहिती देणारा एक चित्रपट सिमला येथें नुकताच दाखविण्यांत आला.

अमेरिकेच्या अध्यक्षाचा अधिकार

डॉलरमधील सोन्यांत घट करण्याचा, अमेरिकेचे अध्यक्ष, मि. रूझवेल्ट, हास असलेला अधिकार काढून घेण्याचा प्रयत्न अमेरिकेच्या सीनेटमध्ये करण्यांत आला, परंतु तो अयशस्वी झाला.

सरकारी नोकऱ्यास महागाई अन्ना

दिल्ली, बलुचिस्तान, अजमीर-मेरवाड, कूर्ग आणि अंदमान व निकोबार बेटे येथील मध्यवर्ती सरकारच्या नियंत्रणाखालील प्रदेशांमधील आपल्या नोकऱ्यास महागाई भत्ता देण्याचे हिंदुस्थान सरकारने ठराविले आहे. दरमहा ३० रुपये अगर त्यापेक्षा कमी पगार मिळणाऱ्या नोकऱ्यास १ ते ३ रुपयांपर्यंत भत्ता मिळेल. कांहीं ठराविक मर्यादेपलीकडे स्थानिक महत्त्वाच्या घान्याचे भाव गेले म्हणजे महागाईच्या प्रमाणांत भत्ता दिला जाईल.

दिल्ली येथील नवे रेडिओ गृह

नवी दिल्ली येथें नवीन रेडिओ गृहाच्या बांधकामास प्रारंभ झाला आहे. ह्या गृहाच्या बांधणीस सुमारे ९३ लक्ष रुपये खर्च होईल.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	३१४	कंपनी-जर्मनीची रषियन मोहिम-सुका केळी आणि इंग्लंड	
२ युद्धावर आर्थिक घड्याची पूर्वतयारी ...	३१५	६ मुंबई प्रांतातील जर्मन गहाणाच्या बँका	३१९
३ जागतिक घडामोडींची दिशा ...	३१६	७ मुंबई प्रांतातील सहकारी चळवळीचा महत्त्व	३१९
४ शत्रुपक्षांचे देशातील नातेवाइकांस पत्र ...	३१६	८ हिंदी साहसेचे कारखाने	३२०
५ स्फुट विचार ...	३१७	९ गिरणी कामगारांच्या चाळी	३२१
रोख्यांच्या अदलाबदलीचा निकाल-मैगनीजचा पुरवठा-बेल्जियम हिंदिया विमाने		१० निवडक वाजाराभाव	३२२

अर्थ

बुधवार, ता. २ जुलै, १९४१

युद्धोत्तर आर्थिक घडीची पूर्वतयारी

पुनर्घटना समितीची स्थापना

गेल्या महायुद्धाचा अनुभव सध्याच्या युद्धांत फारसा उपयोगी पडत नसला आणि त्यावेळच्या परिस्थितीत आणि चालू परिस्थितीत बराच फरक आढळून येत असला, तरी गेल्या महायुद्धाने शिकविलेल्या धड्यांपासून बोध घेऊन त्याचे आधारावर औद्योगिक व आर्थिक धोरण आखणे प्रत्येक राष्ट्राला आवश्यक आहे हे उघड आहे. चलनाची स्थिरता, व्याजाचे अल्प दर, इत्यादी गोष्टी आज आपणांस नित्याच्या वाटतात, परंतु गेल्या महायुद्धाचे वेळच्या अनुभवाने फायदा घेतल्यामुळे त्या शक्य झाल्या आहेत. युद्ध चालू असताना युद्धोपयोगी मालाचे व दारुगोळ्याचे अत्यंत मोठ्या प्रमाणावर उत्पादन चालू असतं व राष्ट्राने सर्वस्व हे उत्पादन असत चालू ठेवण्याकडे लक्ष केंद्रं जातं. लक्षावधि लोकांना युद्धकाळात नवीन व्यवसाय प्राप्त होतो. प्रत्यक्ष लष्करात दाखल झालेले सैनिक हे वेगळेच. अशा रीतीने युद्धकाळात उद्योगधंदे चलतात असतात व बेकारीसहि थोडा आळा बसतो. हे सर्व व्यवहार "परवटण्या" च्या कसोटीस उतरतातच असे नाही; प्राप्त परिस्थितीत ते करावेच लागतात. तथापि, युद्धसमाप्तीनंतर परिस्थिती एकदम पालटते. दारुगोळ्यांची आवश्यकता कमी होते, युद्धोपयोगी मालाची मागणी नाहीशी होते, सैन्यात दाखल झालेले लोक परत आपल्या गावी येतात आणि देशाची आर्थिक घडी विस्कटून जाते. युद्ध चालू झाल्यानंतर युद्धोपयोगी मालाच्या उत्पादनास गति मिळण्यास थोडा काळ लागतो त्यापेक्षा किती तरी पट काळ युद्धपूर्व शांततेच्या मासुळी परिस्थितीप्रत जाण्यास लागतो. हे स्थिरतंत्र घडून येण्याचे मार्गात अडचणीहि बहुविध असतात. इसरा देश जिंकण्याची तयारी करतेवेळी तो जिकल्यानंतर त्याचेवर प्रभावी हुकूमत गाजविण्याची व्यवस्थाहि अगोदर करून देवावी लागते; तद्वत युद्ध-समाप्तीनंतर शांततेचा काळ आल्यावर राष्ट्राची आर्थिक घडी नीट कशी बसेल, ह्याची योजनाहि आगाऊ करून ठेवणे दूरदर्शीपणाचं असतं. गेल्या महायुद्धानंतरच्या परिस्थितीचा अनुभव लक्षांत घेऊन, हिंडस्थान सरकारने त्या संबंधात तयारी चाळविली आहे.

सध्या सहेतुक उत्तेजन ज्यांस देण्यात येत आहे, असे उद्योगधंदे युद्धसमाप्तीनंतर जोराने चालणं शक्य नाही; युद्ध सत्त्याच्या ओढीरी त्यांस पुढे मिळणार नाहीत. ह्या उद्योगधंद्यांत गुंतलेले कामगार सहाजिकच बेकार होतील, त्यांची दुसरीकडे तात्काळ सोय लागणार नाही. युद्धासाठी तयार केलेला माल व साठवलेला माल हा निरुपयोगी होईल, त्याची विल्हेवाट कशी लावावयाची, हाहि प्रश्न उपस्थित होईल. सैन्यांतून निवृत्त होणाऱ्या लोकांस उद्योग मिळवून देण्याचे विकट कामहि त्यावेळी करावें लागेल. ह्या सर्व गोष्टींची आयत्यावेळी व्यवस्था करण्याऐवजी आजच त्यांचा विचार करणें इष्ट व सोईस्कर होईल, ह्या दृष्टीने हिंडस्थान सरकारने आपल्या व्यापार मंत्र्याच्या अध्यक्षतेसाली एक "पुनर्घटना समिति" नेमली आहे. सरकारी आर्थिक सहाय्यार त्या समितीचे सभासद आहेत. ह्या सेरीज सरकारी प्रमुख सारखांचे प्रतिनिधीहि त्या समितीवर आहेत. परंतु मध्यवर्ती सरकारच्या अधिकाऱ्यांच्यातिरिक्त दुसऱ्या कोणासहि त्या समितीत स्थान नाही. मध्यवर्ती समितीने चार उपसमित्यांच्या कामांत मार्गदर्शन करून त्यांचे रिपोर्ट. एक्सिक्यूटिव्ह कौन्सिलकडे पाठवावयाचे आहेत. मध्यवर्ती, प्रांतीय व संस्थानी सरकारांचे प्रतिनिधी, त्याचप्रमाणे काही व्यापारी, कारखानदार व कामगार पुढारी ह्यांचा उपसमित्यांत समावेश करण्यांत आला आहे. मध्यवर्ती समितीच्या सभासदांची संख्या वाढविण्यापेक्षा, विशिष्ट प्रश्नावर तज्ज्ञांशी समितीने विचारविनिमय करणें अधिक सोईचें होईल, असा हिंडस्थान सरकारचा अभिप्राय आहे. सर्व उपसमित्यांचे अध्यक्ष सरकारी अधिकारीच आहेत. अशा रीतीने, पुनर्घटनेच्या कार्या हिंदुस्थान सरकारने स्वतःवर फार मोठी जबाबदारी घेतलेली आहे. विचार सरकारी तज्ञ लोकांचे सहकार्य त्या कार्यात अधिक मिळण्याची व्यवस्था सरकारने केली असती, तर बरे झाले असतं. अजूनहि, त्यासंबंधात सुधारणा करता येणें शक्य आहे.

सैन्यांतून सैनिकांची निवृत्ति झाल्यानंतर त्यांची सोय लावून देण्याचे काम एका उपसमितीकडे आहे, तिचे अध्यक्ष डिफेंस सेक्रेटरी हेच स्वतः आहेत. औद्योगिक व्यवसायांत निवृत्त, सैनिकांची पोटापण्याची व्यवस्था करण्याचें काम नीट करण्यास डिफेंस सेक्रेटरींना मुबळी कारखानदारांची मदत घ्यावी लागेल. सध्या सत्त्याचे सेक्रेटरी ह्यांचेकडे, चालू उत्पादनाची गति कमी करून त्याची घडी नीट बसविण्याचें कार्य सोपविलेल्या उपसमितीच्या अध्यक्षत्वाचें काम आहे. युद्धसमाप्तीनंतर बऱ्याच मोठी बांधकामे हातीं घ्यावी लागतील, त्यांच्या महत्त्वाचा अनुक्रम इत्यादि ठरविणें हें सिसया उपसमितीकडे सोपविण्यांत आलेलें आहे. व्यापार आणि शेती ह्यासंबंधांतल प्रश्न चौथ्या उपसमितीने सोडविण्याचा आहे. आयात, निर्यात, संरक्षणाचे परिभाषण, कच्च्या मालाचा उठाव, त्याच्या उत्पादनांत भरमसाट वाढ होऊन न देण्याचा प्रयत्न, इत्यादि प्रश्नांचा विचार चौथ्या उपसमितीने करावयाचा आहे. ह्या उपसमित्यांचें मार्गदर्शन मध्यवर्ती पुनर्घटना समिति करणार आहे व पुनर्घटना समितीच्या सहाय्याने करण्यांत येणाऱ्या सूचनांचा विचार एक्सिक्यूटिव्ह कौन्सिल करील. उपसमित्यांच्या चार अध्यक्षांपैकी तिचेजण एक्सिक्यूटिव्ह कौन्सिलचे सभासद आहेत. अशा रीतीने, पुनर्घटनेचें महत्त्वाचें काम काही प्रमुख सरकारी अधिकाऱ्यांचे नेतृत्वाखाली चालणार आहे, हें दिसून येईल. हे आधिकारी कितीहि दूरदर्शी, हुषार व कार्यक्षम असले, तरी कार्याच्या दृष्टीने त्यांचेवर बाजवीपेक्षा अधिक जबाबदारी पडत आहे, असेच म्हणावें लागतें.

जागतिक घडामोडींची दिशा

प्रो. काळे ह्यांचे व्याख्यान

अंधेरी येथील इस्माईल युसफ कॉलेजमधले यंदाचे प्रास्ताविक व्याख्यान गेल्या आठवड्यांत प्रो. काळे यांनी प्रिन्सिपॉल डॉ. रहमान ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली दिले. महत्त्वाच्या जागतिक घडामोडी कोणत्या दिशेने चालल्या आहेत हे लक्षांत घेऊन सर्वांच्या पुढील कर्तव्याची जाणीव करून देणे हा त्यांच्या व्याख्यानाचा मुख्य उद्देश होता. त्यांच्या भाषणाचा मोघशार येथे आम्ही देत आहो. आधुनिक शास्त्रांच्या प्रगतीच्या योगाने जग जणू काय लहान होत चालले असून त्याच्या एका भागांत वडणान्या गोष्टी व व्यक्त झालेले विचार ह्याचा परिणाम तात्काळ सर्वत्र होतो. प्रस्तुतच्या युद्धासंबंधी मागील महायुद्धाचे मानाने ह्या विधानाची सत्यता तेव्हाच पेटेल. पंचवीस वर्षांमागच्या युद्धाचे पूर्वी जगांतील प्रमुख राष्ट्रांमध्ये राजकीय अहमहमिका व आर्थिक स्पर्धा जोराने चालली होती. त्यांच्या अक्षरे राष्ट्रसंघाची स्थापना झाली तेव्हा आंतरराष्ट्रीय सहकारिता व शांततामय राष्ट्रीय प्रगति ह्यांच्या नव्या मनुष्य प्रारंभ झाल्यासारखे वाटले. परंतु आंतरराष्ट्रीय विघ्नाने पुन्हा लवकरच डोकें काढले आणि सहकार व शांतता ह्यांनवतचे प्रयत्न निष्फळ झाले. जर्मनीने युद्धाची व स्वतःचे वर्चस्व जगांत स्थापण्याची सटपट पद्धतशीरपणाने चालू केली आहे. इटली आफ्रिकेतील स्वतःचे साम्राज्य स्थापण्याच्या मार्गे लागला आणि जपानने चीनशी युद्ध मांडले.

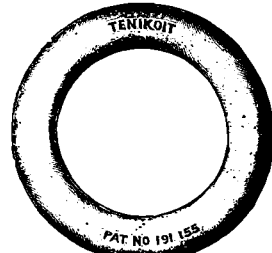
ह्या आंतरराष्ट्रीय फाटाफुटांबरोबर राष्ट्रीय सरकारांस आर्थिक स्वावलंबनाचा आश्रय स्वतःच्या संरक्षणासाठी करणे प्राप्त झाले. ह्या कारणाने जगाची आंतरराष्ट्रीय सहकाराची आर्थिक घडी विसकटली. जर्मनीची चढाईची तयारी चालू झाल्याने आणि नाक्षीपक्षाने जर्मन समाज व आर्थिक घटना ह्यांची रचना ह्या दिशेने चालवल्या कारणाने इतर राष्ट्रांस स्वसंरक्षणासाठी स्वावलंबनाचे उपाय योजावे लागले. प्रस्तुत युद्धांत वैयक्तिक व राष्ट्रीय स्वातंत्र्य ह्यांचेवर जर्मनी-इटली-जपान ह्या त्रिकुटाने हले चढवले आहेत आणि मनुष्यप्राण व संपत्ति ह्यांच्या नाशाची आपत्ति जगावर आणली आहे. जगांतील राष्ट्रांस स्वतःच्या बचावासाठी संपत्ति पाण्यासारखी ओतावी लागत आहे आणि राष्ट्रीय कर्जाचे डोंगर वाढत आहेत. उद्योगधंदे व व्यापार केवळ शस्त्रांचे बनवण्याकडे वळवावा लागला आहे ह्या प्रवृत्तीचे आर्थिक, सामाजिक व राजकीय परिणाम काय होतील ह्याची कल्पनाच केली पाहिजे. वैयक्तिक व राष्ट्रीय स्वातंत्र्य ह्यांची जोपासना होऊन आंतरराष्ट्रीय सहकार्य व शांतता ह्यांची स्थापना भक्कम पायावर केली जाईल अशी जागतिक पुनर्घटना बनणे अगत्याचे आहे. ह्या बाबतीत हिंडुस्थानचे स्थान व कार्य कोणते आहे ह्याचा प्रत्येकाने विचार करण्याची जबाबदारी तुमच्यावर व माझ्यावर, सर्वांचेवर येऊन पडली आहे. सांपत्तिक दृष्ट्या हा देश मागासलेला आहे. त्यास राजकीय व आर्थिक पुनर्घटनेत योग्य स्थान मिळवण्याचे नेटाने प्रयत्न झाले पाहिजेत. युद्धामुळे व युद्धोत्तर जी परिस्थिति निर्माण झाली आहे आणि होणार आहे तीमध्ये प्रत्येकाने स्वतःचे कर्तव्य कण्यास चुकता कामा नये. व्यक्तीचे व राष्ट्राचे स्वातंत्र्य आणि बहुजन समाजाची आर्थिक व सांस्कृतिक स्थिति सुधारण्यासारखी व्यवस्था ह्यांचेविषयी सबबदारी येणे

जबर आहे. हिटलरशाहीची जागतिक पुनर्घटनेची कल्पना काय आहे हे सुमसिद्धच आहे. ती ह्याणून पाडणे आणि वैयक्तिक व राष्ट्रीय उन्नतीच्या तत्त्वांचे पायावर जागतिक पुनर्घटनेची उभारणी करणे हे जिव्हाळ्याचे काम सर्वांनी करावयाचे आहे. त्यास सहाय्य देण्याची संधि तरुण पिढीस मिळाली आहे, तिचा तिने पूर्ण उपयोग केला पाहिजे.

राष्ट्रपक्षीयांचे देशांतील नातेवाइकास

पत्र कसे लिहावे ?

रेड क्रॉस पोस्टल मेसेज सर्व्हिसमार्फत राष्ट्रपक्षीयांचे देशांतील नातेवाइकांस पत्र पाठविता येते. मात्र हे नातेवाइक युद्धकैदी अथवा नजरकैदेत ठेवलेले नागरिक असतां कामा नयेत. बेल्जम, शेकोस्लोव्हाकिया, डॅनिशम, डेन्मार्क, जर्मनी, हॉलंड, इटली, इटलीच्या अंकित देश, लक्झेम्बर्ग, नॉर्वे, पोलंड, चॅनेल आयलंड्स व जर्मनीने व्यापलेला फ्रान्स ह्या देशांकडे पत्रे पाठविण्याची व्यवस्था आहे. वॉर सप्लायज डेपो, टॉउन हॉल, मुंबई येथे अधिक माहिती मिळेल. पाठविण्याच्या पत्रांत फक्त वैयक्तिक व घरगुती मजकूरच असला पाहिजे; व्यापारविषयक तो असतां कामा नये व त्यांमून पैसे पाठवितां कामा नयेत. मजकूर इंग्रजी, फ्रेंच, जर्मन, इटॅलियन, नॉर्वेजियन, डॅनिश अथवा डच भाषेत पाहिजे व त्याचे इंग्रजीत भाषांतर त्यास जोडलेले असले पाहिजे. पत्रांत फक्त २५ शब्दांचाच मजकूर लिहितां येईल. पत्र उदात्तक फॉर्मवरच लिहिले पाहिजे व त्यावर पत्र पाठविणाराचे व घेणाराचे संपूर्ण नांव व पत्ता लिहिला पाहिजे. पत्र पाठविणाराचे तें घेणाराशी असलेले नाते स्पष्ट केले पाहिजे व त्याविषयी समाधानकारक खुदासा केला पाहिजे. आजोबा, आजी, आई, पति, पत्नी, मूल, नातू, बंधू, बहीण, काका, मामा, काकी, मामी, व ज्याच्याशी लग्न उरले आहे, असा प्रत्यक्ष इतम ह्यांचा नातेवाइकांत समावेश होतो. रेडक्रॉस पोस्टल मेसेज सर्व्हिस हे पत्र एका स्वतंत्र पाकिटांत घालून तें इंटर नॅशनल रेडक्रॉस ब्यूरो, जिनिव्हा ह्या पर्यावर धाडील व तेथून तें नातेवाइकाच्या पर्याकडे रवाना होईल. पोस्टाचा व इतर किरकोळ खर्च रेडक्रॉस ब्यूरोला तें पत्र पाठविणाराने दिला पाहिजे.

व्हॅलीथॉल्स, रेनेकोइट रिज, बॅडमिंटनची फुले, कॅरमबोर्ड्स, पत्ते, पी. टी. शूज, सिंगशींग वेटरस, वॉल्स, वगैरे सामान किकायत-शीर रीतीने मिळवण्याचे एकमेव ठिकाण म्हणजे—

साठे-स्पोर्ट्स,

डेकन जिमखाना पोस्टाजवळ, पुणे ४.

स्टुट विचार

रोल्यांच्या अदलाबदलीचा निकाल

स्टार्लिंग रोल्यांच्या बदल्यांत देण्याकरितां हिंडुस्थान सरकारने त्यांच्याच मुदतीचे व व्याजाच्या दराचे स्वतःचे रोले काढले होते. त्यापैकी ४३ टक्के दरांच्या दोन प्रकारांच्या रोल्यांच्या मोबदल्यांत ३ टक्के दरांचे आपले मासुली रोले देण्याची योजना गेल्या १६ ते २१ तारखांच्या अवधीत अमलांत आणण्याचें सरकारने जाहीर केले होते. त्याप्रमाणे ज्यांनीं स्टार्लिंग रोल्यांच्या जाणीं काढलेले रोले तात्पुरते घेतले होते, त्यांस त्यांचे रूपांतर ३ टक्कांच्या रोल्यांत करून घेण्याची संधि देण्यांत आली. कोणत्या प्रमाणांत रोल्यांची ही अदलाबदल झाली ह्या विषयांचे आकडे रिझर्व्ह बँकेने आतां प्रसिद्ध केले आहेत, ते असे:-

४३% १९५०-५५ चे रूपांतर ३% १९५१-५४ मध्ये रकम = १५ कोटि, १६ लक्ष रुपये.

४३% १९५८-६८ चे रूपांतर ३% १९६२-६५ मध्ये रकम = १३ कोटि, ४० लक्ष रुपये.

ह्या रीतीनें सुमारे २८ १/२ कोटि रुपयांच्या ३% रोल्यांत अदलाबदल होऊन तितके तात्पुरते काढलेले रोले सरकारने हाता-वेगळे केले आहेत. स्वतः जवळचे व रिझर्व्ह बँकेकडून आलेले बाकीचे कामचलाऊ रोले सरकारने रद्द करून टाकले आहेत. हे रोले निरनिराळ्या मुदतीचे व व्याजाच्या दरांचे (स्टार्लिंग रोल्यांच्या जाणीं काढलेले) होत. ह्या रद्द केलेल्या रोल्यांचे आकडे साठी दिल्याप्रमाणे आहेत:-

५% १९४२-४७ = सुमारे १० कोटि, ७३ लक्ष रुपये.

४% १९४८-५३ = सुमारे ९ कोटि, ४८ लक्ष रुपये.

३% १९४९-५२ = सुमारे ४ कोटि, १४ लक्ष रुपये.

४३% १९५०-५५ = सुमारे २१ कोटि, ७६ लक्ष रुपये.

ह्यांच्या किंमतीची एकूण बेरीज सुमारे ४६ कोटि होते, आणि वर नमूद केलेले २८ १/२ कोटि रुपयांचे रोले त्यांत मिळवले म्हणजे सुमारे ७५ कोटि रुपयांचा हिशोब होतो. तात्पुरत्या काढलेल्या रोल्यांपैकी बहुतेकांची ह्याप्रमाणे कायमची व्यवस्था आतां लागली आहे, असें म्हणण्यास हरकत नाही. बाकी थोड्या राहिलेल्या रोल्यांचा जरूरीप्रमाणे मोबदला करण्याची सवड सरकारने लोकांस ठेवलीच आहे.

मॅगनीजचा पुरवठा

जगांतील निरनिराळ्या देशांत मिळून १९३८ साली ५८ लक्ष टन इतके मॅगनीज घातूचें उत्पादन झाले होते. ह्यापैकी सुमारे निम्मे रशियांत झाले. काळ्या समुद्राच्या मार्गेनें त्याची निर्यात परदेशांत होत असे. त्या बाजूस आतां युद्ध चालू झाल्यानें आणि रशियास त्यामध्ये पदावे लागल्याकारणाने ह्या पुरवठा तात्पुरता बंद होणार आहे. मॅगनीज घातूचा उपयोग पोलादाच्या कारखान्यांत होतो. तथापि, इंग्लंड किंवा अमेरिका ह्यांस रशियन मॅगनीजच्या पुरवठ्यावर अवलंबावे लागत नाहीं ही गोष्ट समाधानकारक आहे. गेल्या वंचवीस वर्षांत ब्रिटिश साम्राज्यामध्ये मॅगनीजचें उत्पादन वाढले आहे. हिंडुस्थानांत १५ लक्ष टनांसह वार्षिक उत्पादन होतें. मोल्ड कोस्ट, दक्षिण आफ्रिका, मलाया, इजिप्त इत्यादि देशांतून मॅगनीज इंग्लंडला मिळू शकतें. ब्रॅझिल, क्यूबा वगैरे

देशांत मॅगनीज निचतें आणि त्याचा पुरवठा तेथून अमेरिकेस होऊं शकतो. कांहीं वर्षांमार्गे रशियन मॅगनीज मोठ्या प्रमाणांत अमेरिकेंत जात असे. परंतु अलीकडे ह्या घातूचा पुरवठा जगांतील इतर निरनिराळ्या ठिकाणांहून होऊं लागला आहे. मॅगनीजच्या पुरवठ्याचे बाबतीतले हिंडुस्थानचे महत्त्वाचे स्थान घ्यानांत ठेवण्यासारखे आहे.

वेस्टर्न इंडिया विमा कंपनी लि.

२१ डिसेंबर, १९४० रोजी संपणाऱ्या वर्षातील वरील कंपनीच्या कामाचा अहवाल आमचेकडे आला आहे. ह्या वर्षी कंपनीनें एकूण ६६ १/२ लक्ष रुपयांचे विमे दिले, त्यांच्या वार्षिक हप्त्यांची रकम ३ लक्ष, ४८ हजार रुपये भरते. चालू युद्धाचा वाढता व्यय व नवीन विमा कायद्याच्या कांहीं जाचक अटी, ह्यांमुळे मुख्यतः कामांत घट झाली असली, तरी वेस्टर्न इंडियाच्या महत्तम परिस्थितीमुळे लवकरच तिचे कामांत चांगली वाढ होईल अशी अपेक्षा करण्यास प्रत्यवाय नाही. अहवालाचे वर्षी कंपनीचा विमा खाती फंड १६ लक्ष, ४२ हजारानीं वाढून तो १ कोटि, २८ लक्ष रुपये झाला. कंपनीजवळील रोल्यांच्या हिशोबी नोंदलेल्या किंमतीपेक्षा त्याची बाजारभावाने होणारी किंमत सुमारे १२ लक्ष रुपये अधिक आहे. परंतु ती हिशोबांत चरलेली नाही; वेस्टर्न इंडियाच्या सुस्थितीचें तें निदर्शक आहे. १९४० साली कंपनीचे लाईफ फंडावर ४-३२% व्याज पडलें; १९३९ साली तें ४-५% पडलें होतें, परंतु १९३८ अलेरच्या मूल्यमापनांत फक्त ४% दर गृहीत धरलेला असल्यामुळे, कंपनीस मिळत असलेला व्याजाचा दर अपेक्षित दरापेक्षा अधिकच आहे. १९३९ साली कंपनीनें सवर्चाचे प्रमाण २४.७२% होतें तें अहवालाचे वर्षी २२.५१% झालें. काटकसरीच्या कारभाराबद्दल कंपनीचा लौकिक कायम राहिला आहे. कंपनीच्या रिझर्व्ह व इतर फंडांत मिळून ६ लक्ष, १२ हजार रुपये आहेत. डिव्हिडंड ईकलायझेसन्त फंडांत ६४ हजार रुपये आहेत. त्यांतून १९४० सालाचें २०% दरांने इन्कम टॅक्स घरून डिव्हिडंड देण्यांत आले आहे. कंपनीनें पुस्तकार केलेली युनायटेड प्रगति बँकहि चांगली प्रगति करीत आहे. हिंदी अग्रेसर कंपन्यांत मानाचें स्थान मिळविलेल्या वेस्टर्न इंडिया कंपनीची सर्वांगीण प्रगति अभिमानास्पद आहे.

जर्मनीची रशियन मोहिम

कांहीं तरी कुरापत काढून जर्मन सैन्ये हिटलरने रशियामध्ये घुसवली, त्याचा हेतु आपले शक्तिसेवक माजी दोस्तावर एक-वटून जर्मनीची पुष्टेच्या बाजूची सरहद्द बळकट करावयाची व मिळेल तेवढा त्याचा मुलूख मिळून स्वस्थ बसावयाचें हा आहे, असें उघड दिसतें. प्रस्तुतची लढाई जर्मनी, रुमानिया व रशिया ह्यांच्या संबंधे सरहद्दीवर चालली असून फिनलंड, रुमानिया, इंगेरी ह्या देशांवर दडपण आणून त्यांच्या सहायाने हिटलरने ती चालवली आहे. उत्तर, दक्षिण व ह्या दोहोंमधील सरहद्दीचा भाग ह्या तिन्हीं ठिकाणीं जर्मनी रशियांत घुसू पहात आहे. जर्मनीची स्वारी अगोदर तयारी केलेली आणि विमाने, रणगाडे ह्यांनीं घुसजून अशी असल्याकारणाने रशियन सेनानीस ती सरहद्दीच्या सर्व मार्गांत घोपवून घरणें शक्य झालें नसल्यास त्यांत कांहीं आश्रय नाही. उत्तरेच्या मार्गांत व जुन्या पोडॅलमध्ये जर्मन फौजांची प्रगति हपाट्यानें होऊन रशियाच्या स्वतःच्या

सुद्धासत त्या सिरल्या असल्याच्या शातत्या प्रसिद्ध होत आहेत त्यांचे रहस्य सहज लक्षांत घेण्यासारखे आहे. रशियाचे आतोनात नुकसान आपण केले असल्याविषयीच्या बदाया जर्मनीची ध्वनि-श्लेषक यंत्रे मारीत आहेत. एक आठवडाभर युद्धाच्या हालचालींच्या हकीकती जर्मनीमध्ये प्रसिद्ध करण्यांत आल्या नाहीत आणि आठ दिवसांनी एकदम आपल्या विजयाची भडक चित्रे जर्मन अधिकाऱ्यांनी मोठ्या थाटाने रंगवली आहेत; ह्यावरून हिटलरच्या अचेतनेप्राधान्ये लढाईत जर्मन सैन्याची गति झालेली नाही आणि रशियांत त्याची पुष्कळ हानी केली आहे असे अनुमान सहज टिकते. लढाईच्या प्रारंभी थोडेबहुत यश मिळाले तरी रशियाचा पराभव करून त्या राष्ट्रास निस्तेज करून टाकणे आपणांस शक्य नाही ह्याची जाणीव जर्मन लोकांस झालीच असली पाहिजे. प्रस्तुत लढाईचा निर्णयात्मक आणि निश्चित परिणाम घडून घेण्यास बराच काळ लोटावा लागेल.

सुकी केळी आणि इंग्लंड

युद्धामुळे समुद्रावरील वहातुकीचा प्रश्न विकृत झाला नव्हता नेहमी इंग्लंडमध्ये केळ्यांच्या घटाची आयात फार मोठ्या प्रमाणावर होत असे. परंतु व्यापारी जहाजांतल्या जागेची काटकसर करणे आणि लोकांच्या जीवितास अत्यावश्यक अशा साय व येथ पदार्थास अग्रतेचे स्थान देणे ब्रिटिश सरकारच्या अन्ननियंत्रण सात्यास प्राप्त झाले आहे. शत्रूच्या कारवायांमुळे वहातुकीच्या जहाजांस घोडा उत्पन्न झाला असल्याने, नाविक जागेचा उपयोग हात राखून करावा लागत आहे. अन्नसामग्रीमध्ये ज्या पदार्थास महत्त्व द्यावयाचे त्यांत केळ्यांची प्रत बरीच खाली लागते. ह्यामुळे केळ्यांच्या आयातीवर इंग्लंडमध्ये सरकारी निबंध बसला आहे. जमेका व कॅमेरुन्स ह्या नवसाहतीत केळ्यांचे पीक झाल्या जात आहे आणि त्यांचा उपयोग इंग्लंडला करता येत नाही. ह्या परिस्थितीवर असा उपाय सुचवण्यांत आला आहे की केळ्यांच्या घटांचे ऐवजी त्यांची सुकी केळी बनवली जाऊन तीच इंग्लंडमध्ये आयात करावी. त्यास जहाजांमध्ये फार थोडी जागा पुरते आणि त्यास बफीत घालून नेण्याची आवश्यकता नाही. सायपदार्थ म्हणून सुक्या केळ्यांस महत्त्व नाही असे नाही. सुकी केळी बनवण्याची कुतीहि सोपी आहे. ह्या सर्व गोष्टी लक्षांत घेता केळ्यांच्या इंग्लंडमध्ये आयातीचा प्रश्न युद्धपरिस्थितीत समाधानकारक रितीने सोडविण्याबाबतची करण्यांत आलेली घटना अन्नपुरवठा सात्यास पटण्यासारखीच आहे.

हिंदी पार्श्वभूमीवरील छोटे चित्रपट

हिंदी पार्श्वभूमीवर काही छोट्या सिनेमा फिल्म घेण्याकरितां हि. डेकेटर हे हिंदुस्थानांत आले आहेत. " मार्च ऑफ टाइम्स " ह्या नांवाच्या छोट्या फिल्म तयार करणारी कंपनीच हिंदुस्थानांत हे चित्रपट काढणार आहे. " मार्च ऑफ टाइम्स " चे चित्रपट जगांतील १२ हजार सिनेमागृहांत दाखविले जातात. ह्यावरून त्याचे शैक्षणिक महत्त्व घ्यानांत येईल.

जर्मन सोनकांस स्वीडनमधून वाट

काही जर्मन सैनिक नॉर्वेमध्ये किनळडूला स्वीडनमध्ये पाठविण्यास स्वीडिश सरकारने अनुमति दिली असल्याचे प्रसिद्ध झाले आहे.

कॉमनवेल्थ विमा कंपनी लि.

कोर्टातील दाव्याचा निकाल असेर कंपनीविरुद्ध झाला, तर ह्या समेतील काम रद्द समजले जाईल, अशा अर्थाचा उराव वार्षिक समेने मंजूर केल्यास समेचे काम पुढे चालण्यास हरकत नाही असा डिस्ट्रिक्ट कोर्टाने हुकूम केल्यानंतर कॉमनवेल्थची वार्षिक साधारण सभा ता. २२ जून रोजी भरली होती. उपरिनिर्दिष्ट उरावावरील मतमोजणीचा निकाल जाहीर होऊन वरील उराव मंजूर झाल्यास पुढे काम चालविण्याकरितां ह्या समेचे काम २९ जूनपर्यंत तहकूब केलेले होतें. त्याप्रमाणे तहकूब सभा ता. २९ जून रोजी भरली. डिस्ट्रिक्ट कोर्टाने पाठविलेला उराव मंजूर झाला असल्याचे अध्यक्षानीं प्रारंभी जाहीर केले व नंतर डायरेक्टरांचा रिपोर्ट व ताळेबंद ह्यांस समेने मान्यता दिली. पाळीप्रमाणे निवृत्त होत असलेले तिचे डायरेक्टर पुनः निवडले गेले. इंटरिम बोससचा दर उरविण्यांत आला व कंपनीच्या माजी मॅनेजिंग प्रॅजिडेंटवर फौजदारी करण्यांत येऊं नये अशा अर्थाची शिफारस समेने डायरेक्टर बोर्डास केली. नंतर ऑडिटरांचीहि निवड झाली आणि समेचे काम संपले.

युद्धसामग्री देऊं, पण जर्मनीचा प्रतिकार करणार असाळ तर आयर्लंडने अमेरिकेकडे युद्धसामग्रीची मदत मागितली आहे, परंतु जर्मनीने हल्ला केला तर आयर्लंड त्याचा प्रतिकार करील, असे आम्हास न अमेरिकेस आयर्लंडकडून अचाप मिळालेले नाही. ते मिळाल्यासैरिज युद्धसामग्री पाठवितां येणार नाही, असे प्रिस्टेट रूझवेल्ट नुकतेच एका मुलाखतीत म्हणाले.

श्रीमंती न्यायाची असते काय ?

कोंकणच्या सुंदर पार्श्वभूमीवरील
नवयुग चित्र—

अमृत

दिग्दर्शक : विनायक

लेखक : खांडेकर

छाया : पां. नाईक

मिनवर्हा, पुणे—

६ वा आठवडा

मुंबई प्रांतातील जमीन गहाणाच्या बँका

१९३९-४० असेर मुंबई प्रांतांत एकूण १७ जमीन गहाणाच्या बँका चालू होत्या; ह्या वर्षी तीन नवीन बँका नोंदण्यांत आल्या व आणखी दोन बँकांची पूर्वतयारी झाली होती. परंतु अहित त्या बँकांची परिस्थिती सुधारल्याविना नवीन बँका न काढण्याचें धोरण सरकारने अंगिकारल्यामुळे त्या योजनांची पुढे प्रगति झाली नाही.

बँकांच्या सभासदांच्या एकूण संख्येत वाढ होऊन ती १,०९५ ची १०,३८४ झाली. सभासदांकडील येणें कर्जाचा आकडा २० लक्ष, ९१ हजार रुपयांचा २६ लक्ष, २९ हजार झाला. १९३९-४० साली प्राथमिक सहकारी ऍडमॉर्गिज बँकांकडे कर्जमागणीचे एकूण १,०८३ अर्ज आले, त्यापैकी ६०५ अर्ज प्रांतिक बँकेकडे मंजुरीसाठी पाठविण्यांत आले. पश्चिम सानदेश बँकेचें सभासदांकडील येणें कर्ज सर्वांत अधिक म्हणजे ४ लक्ष, ११ हजार रुपये आहे. पुणें जिल्ह्याच्या बँकेच्या सभासदांकडे तिचे २ लक्ष, ५० हजार रुपये आहेत. धारवाड आणि पाचोरा ह्या दोन जुन्या बँकांची थकबाकी अतिशय मोठी आहे. नव्या बँकांपैकी पुणें जिल्ह्याच्या बँकेची थकबाकी (२०,२०१ रुपये) उल्लेखनीय आहे. "प्राथमिक ऍडमॉर्गिज बँकांच्या सभासदांनी परतफेड वकशीर करण्यावरच त्या बँकांचें यश अवलंबून आहे. ह्या प्रांतातील बँकांचें व्यवहारक्षेत्र साधारणतः फार मोठें असतें व त्यांचेजवळ वसुली करण्याची स्थानिक व्यवस्था असते. नियमबाह्य थकलेल्या हत्यांच्या वसुलीसाठी त्यांस विशेष अधिकार देण्याची गरज भासू लागली आहे." १९३९-४० साली धारवाड, भडोच व पुणें येथील बँकांसेरीज बँकांच्या सर्व बँकांनी नफा दाखविला. प्राथमिक बँकांच्या तडजोड बोर्डांनी खांबधी तडजोडीमध्ये १ लक्ष, ३६ हजार रुपयांची सूट कर्जादारांस मिळवून दिली. "सावकारास आपणांपुढें म्हणून होण्यास लावण्यास व त्यांस त्यांचे विशेष व कागद दाखलविण्यास सांगण्यास ह्या बोर्डांस फायदेशीर अधिकार नसल्याकारणानें त्यांच्या कामांत बराच व्यत्यय येतो."

प्रांतिक ऍडमॉर्गिज बँकेजवळ प्राथमिक ऍडमॉर्गिज बँकांस देण्यास चार महिने पैसेच शिल्लक नव्हते; त्यामुळे व अंगिकारलाल डेटर्स रिडींग अॅकटांमुळे आपणांस अधिक सवलती मिळतील अशी शेतकऱ्यांची समजूत झाल्यामुळे १९३९-४० मध्ये ऍडमॉर्गिज बँकांच्या व्यवहार फार झालेला दिसून येत नाही. प्रांतिक ऍडमॉर्गिज बँकेचे वसूल भांडवल १९३९-४० असेर ४ लक्ष, ४६ हजार रुपये झाले. ह्या बँकेने प्राथमिक बँकांना एकूण ६ लक्ष, ७ हजार रुपये दिले, त्यांचा तपशील असाः—

कर्जाचा उद्देश	कर्जाची संख्या	रकम (₹.)
जुन्या कर्जाची फेड	४२८	५,९९,२५०
जमिनीची खरेदी	४	६,५००
जमीनसुधारणा	८	६,९००
संयुक्त उद्देश	३	१,८००
	४३३	६,०५,४५०

जमिनीच्या सुधारणेसाठी कर्जमागणी येत नाही, ह्यासाठी जमीन सुधारण्यासाठी देण्यांत यावयाच्या कर्जावरील व्याजाचा दर थोडा कमी देण्यांत आला आहे. प्रांतिक बँकेची मुवलाची वसुली ७७.५% व व्याजाची वसुली ९८.१% झाली. थकबाकीपैकी बराच मोठा भाग (१६,८०१ रुपये) पुणें जिल्हा बँकेचा आहे. मुंबई प्रांतिक सहकारी बँकेच्या ऍडमॉर्गिज सत्याकडील जिंदगी-कर्ज मुंबई प्रांतिक सहकारी ऍडमॉर्गिज बँकेकडे वर्ग करण्याचें काम चालू आहे. अल्प व्याजाच्या दरानें दीर्घ मुदतीचीं कर्जे मिळण्यावर ऍडमॉर्गिज बँकांची प्रगति अवलंबून आहे. युद्धपरिस्थितीमुळे प्रांतिक बँकेचा डिबेंचर्सवरील व्याजाचा दर वाढला व त्यामुळे ह्या बँकेस व प्राथमिक बँकांसहि आपल्या कर्जावरील व्याजाचा दर वाढवावा लागला आणि परतफेडीची मुदतहि २० वर्षांची १५ वर्षे कमी लागली. ह्या कारणानें कर्जाचा व्यवहार थोडा आसढला गेला आहे.

मुंबई प्रांतातील सहकारी चळवळीचा अहवाल

(१९३९-४०)

बरसातीच्या अनिश्चितपणांमुळे पावसाच्या पाण्याची सर्व भागांत सारखी वाटणी झाली नाही व या गोष्टीचा गुजरायेंतील कांहीं भागांत अतिशय अनिष्ट परिणाम झाला हें खरें असलें तरीहि मोसम एकंदरीत समाधानकारक होता. युरोपांत युद्ध उद्भवल्यावर लौकरच इकडे बाजारभावात वाढ होण्याचा रंग दिसूं लागला आणि या वाढीमुळे शेतकऱ्यांना चांगला भरीव फायदा होईल अशी अपेक्षा होती; पण ही अपेक्षा पूर्णपणें फलद्वूप झाली नाही. कारण, तेजीच्या काळाच्या मागोमाग मंदीचा काळ आला आणि त्याचा अपरिहार्य परिणाम असा झाला की,अधिक चांगल्या किंमती येण्याच्या आशेने ज्यांनी माल साठवून ठेवला होता अशा कांहीं शेतकऱ्यांना असेर तो कमी किंमतीला विकून टाकावा लागला. अशा प्रकारची परिस्थिती असूनहि व देण्यांच्या वसुलीस प्रतिबंधक अशी दुसरी कित्येक कारणां घडली असूनहि यां वर्षी शेतकऱ्यांच्या क्रेडिट सोसायट्यांच्या वसुलीत गेल्या वर्षीच्या मानानें १५ लक्ष रुपयांची वाढ झाली. अलीकडे तीन वर्षांपेक्षा जास्त मुदतीत सोसायट्यांस येणें असलेल्या रकमांची फेड करवून घेण्याची जी क्रिया चालू आहे तिहां या गोष्टीचें बरेचसे श्रेय आहे. मागील वर्षीच्या मानानें कर्जांच्या एकूण रकमेत ५ लाख रुपयांची घट झाली व थकबाकीच्या आंकड्यांत १० लाख रुपयांची घट झाली. या गोष्टीवरून शेतकरी वर्गाची पत्त वाढविण्याची चळवळ हळूहळू सुट्ट होत चालल्याची चिन्हे स्पष्ट दिसत आहेत. नवीन गुंतविलेले भांडवल रु. ६०,६८,८३७ झाले म्हणजे गेल्या वर्षीच्या मानानें त्यांत दोन लाख रुपयांची घट झाली; याचें एक कारण असें की भांडवल पुरविणाऱ्या मध्यवर्ती संस्था व सोसायट्या यांनी सावधगिरीचें धोरण ठेवलें आणि दुसरे असें की सभासदांना नवीन भांडवल पुरविताना शैतीवियक चालू गरजा भागविण्याकडे प्रथम लक्ष देण्यांत आलें. बँकांची शिल्लक कर्जे, सभासदांच्या अनामत रकमा व इतर बाहेरच्या जबाबदाऱ्या यांमधील घटीमुळे एकूण सेक्रेट भांडवलहि घटलें, तरीहि रिझर्व व इतर फंड व नफा यांबाबतीत या वर्षी समाधानकारक वाढ झाली.

हिंदी साखरेचे कारखाने

१९४०-४१ चा मोसम

१९४०-४१ च्या मोसमातील हिंदी साखर कारखान्यांतील साखरेच्या उत्पादनाचा अंदाज १०.८ लक्ष टन इतका आहे. संयुक्त प्रांत व बिहार येथे साखरेच्या उत्पादनावर नियंत्रण होतं, त्यामुळे तेथील कारखान्यांनी डिसेंबर, जानेवारी, फेब्रुवारी व मार्च ह्या महिन्यांतच कॅस गाळला. कारण ह्या महिन्यांत साखरेचा उतारा चांगला मिळतो.

१९४०-४१ मधील उत्पादनाचा अंदाज

प्रांत	कार- खाने	गाळलेला कॅस	तयार साखर	उतारा
		टन	टन	
संयुक्त प्रांत		७०५,१७५,७००	५१०,२००	९.८५
बिहार		३२२,४७२,६००	२४५,४००	९.९२
पंजाब, सिंध, सख्त प्रांत		४ २३१,४००	२०,७००	८.९४
मद्रास		१० ४२८,१००	३९,८००	९.३०
मुंबई		८ ८४५,५००	८६,२००	१०.१५
बंगाल व आसाम		९ ५८४,०००	५०,०००	८.५६
ओरिसा		२ ३४,२००	३,०००	८.७७
हिंदी संस्थाने		१२१,३२३,९००	१२७,२००	९.६०
एकूण		१४७११,०९९,४००	१,०८२,५००	९.७५
ब्रह्मदेश		३ २८४,८००	२९,२००	१०.२५

निजाम संस्थानची शिरगणति

संस्थानची एकूण लोकसंख्या आतां १६,१९४,३१३ आहे. ती १९३१ साली १४,४३६,१४८ होती. त्यांत १२-२ टक्क्यांनी वाढ झाली आहे.

* * *

पुरुषांपेक्षा स्त्रियांची संख्या कमी आहे. पुरुषांची व स्त्रियांची संख्या अनुक्रमे ८,२६२,२७० व ७,९६२,०४३ आहे.

* * *

हैद्राबाद शहराच्या लोकसंख्येत सर्वांत विशेष वाढ झाली आहे. आतां या शहराची लोकसंख्या ७२८,४१९ असून ती सन १९३१ च्या लोकसंख्येपेक्षा २६१,५२५ नीं अथवा ५६.५ टक्क्यांनी वाढली आहे.

* * *

१,०००,००० वर लोकसंख्या असलेले पुढील जिल्हे आहेत. फरीमनगर (१,३५४,२०८); गुलबर्गा (१,३०७,९४५); नरसोल (१,३०४,३८२); नरसोदा (१,२७२,१४३); महबूबनगर (१,०७७,११४); औरंगाबाद (१,०६१,४०४); रायचूर (१,०३१,७०९); आणि बिदर (१,००६,३६५).

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टक्कल
ह्यावर अनुभविक उपाय
संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कॅ. अहमदाबाद

“ अर्थ ” ग्रन्थमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची लोकप्रिय पुस्तकें.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.

२ रिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.

३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.

*

१ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.

२ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील इतर पुस्तकेंहि पुरविलीं जाताल.

अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

पुण्यांत आल्यावर

सुशिक्षितांनीं सुरू केलेल्या

OUR HOME

या

कमालीच्या स्वच्छ, सात्त्विक व पुष्टिदायक निवास भोजनालयांत

उतरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर मोकळी जागा व सर्व सुखसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवास येतील.

अक्षर होम,

६१९ शानवार पेठ, नातूंचे हौदासमोर, पुणें.

गिरणी कामगारांच्या चाळी

गिरणी कामगारांस रहाण्यासाठी स्वस्त व चांगली जागा मिळणे आवश्यक आहे. २० वर्षांपूर्वीच इंडियन इंडस्ट्रिअल कमिशनने ह्या प्रश्नाचा विचार करून त्यासंबंधात सुधारणा होण्याचे महत्त्व प्रतिपादले आहे. राहाण्याची जागा व आरोग्य ह्यांचा संबंध निकटचा आहे आणि आरोग्यावर कामगारांची तत्परता व कार्यक्षमता अवलंबून राहते. जपान व हिंदुस्थान ह्या दोन देशांतील कामगारांची तुलना करतेवेळी त्या दोन ठिकाणच्या कामगारांना रहाण्या लागणाऱ्या विन्हाडांतील फक्त बहुधा लक्षांत घेतला जात नाही. हिंदी मजुरांच्या परिस्थितीची चौकशी करण्याकरिता रॉयल कमिशनची नेमणूक झाली होती. त्या कमिशनने दाखवून दिलेल्या सुधारणेच्या गोष्टीकडेहि लक्ष दिले गेलेले नाही. मुंबई व अहमदाबाद येथे ज्या मानाने कामगारांची संख्या वाढली त्या मानाने त्यांच्या राहाण्याची सोय झालेली नाही. भाडे कमी झालेले नाही व सोईचा अभाव कायम आहे. सोलापूर येथे भाडे कमी असले तरी बाकीच्या तऱ्हांनी तेथे अहितच. गिरण्यांच्या वेगवेगळ्या केंद्रांत गिरणी मालकांनी आपल्या कामगारांच्या राहाण्याची काय सोय केलेली आहे, हे खालील तक्ता दाखवितो.

गिरणी कामगारांच्या राहाण्याची सोय मालकांनी किती केली ?

केंद्र	रहाण्याची व्यवस्था करणाऱ्या मालकांची संख्या	विन्हाडांची संख्या	त्यापैकी एक सोबीलाळी विन्हाडे
मुंबई	२१	४,३०१	३,२५४
अहमदाबाद	२८	२,७४९	२,२८२
सोलापूर	५	१,५४७	१,२३८
अमळनेर	१	२६६	२६६
पुळें	१	३३५	३१५
बाशी	१	११६	११६
टिकेकरवाडी	१	७०	७०
गोकाक	१	१,२२०
हुबळी	१	२५६	२५६
गद्ग	१	४०	४०

मुंबई शहरातील गिरण्यांच्या चाळी बहुधा एका सोबीलाळ्या विन्हाडांच्या आहेत. १६६ चाळीपैकी १०१ चाळीत नहाणी आहेत व १०३ चाळींत सोल्यापुढे सज्जे आहेत. एका गटातील ५०४ सोल्यांच्या विन्हाडांतून विजेचे दिवे आहेत. बाकीच्या चाळीत फक्त जाण्यायेण्याच्या वाटांवर व जिऱ्यांत विजेचे दिवे आहेत. बहुतेक सोल्या १० फूट लांब व १० फूट रुंद अथवा १५ फूट लांब व १२ फूट रुंद असून त्यांचे मासिक भाडे ३ ते ५ रुपये पढते. एका विन्हाडांत सरासरीने ३ ते ४ लोक राहातात. एकूण १५८ चाळी बांधण्यास ५७ लक्ष रुपये खर्च आला. त्यावर दर-साल सरासरीने १.३% ते ३% व्याज सुटते. ४% वर व्याज कोठल्याच चाळीस सुटत नाही. सोलापूर येथील बहुतेक सर्व गिरण्यांच्या योड्याफार चाळी आहेत. तेथे प्रत्येक सोबीले भाडे साधारणतः १ रु. ८ आ. पढते. गोकाक मिल्सने आपल्या कामगारांसाठी केलेली विन्हाडांची व्यवस्था सर्वांत उत्कृष्ट आहे. तेथील १२३० विन्हाडांपैकी १०८१ दोन सोल्यावाली व १४९ तीन अगर जास्त सोल्यावाली आहेत. विरमागंज येथील एका गिरणांच्या चाळीतील व्यवस्था सर्वच मुंबई प्रांतांत अर्थात वाईट आहे.

सर्व नव्हेच कापड छापी व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

'पायोनियर डाईंग हाऊस'

कोपाचे कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कपड ३. टिक्राऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—
भिकारदास मारुती रोड, दादिवार्डी, पुणे.

रक्तवर्धक

अत्यंत शक्तिवर्धक
॥ रक्तवर्धक ॥

आयुर्वेद रसशाळा
पुणे लि. पुणे ४.

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, कॅरल प्रॉडक्ट्स कंपनी लिमिटेड.

९२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	%
सरकारी आणि निमसरकारी रोळे	
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	१११-८
४% १९४३	१०४-४
३१% विनमुदत	९६-१
३१% १९४०-५०	१०२-१२
३% (१९६३-६५)	९५-०६
२३% १९४८-५२	९७-८
४% गोट ट्रस्ट (लाभ मुदत)	१०८-१४
४% मुंबई न्युनिसिपल (लाभ मुदत)	१०८-०
४% व्हेस्टर कर्ज (१९५३-६३)	११५-५-४
५% व्हेस्टर कर्ज (१९५५)	१२७-०

मंडळ्यांचे भाग

(कंसांतील पहिला आकडा भागाची दरोनी किंमत, दुसरा आकडा वयल्ले शाखेचे भाग व कंसांतलला आकडा वार्षिक डिव्हिडेंड दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	३४६-०
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	११०-०
इंदूर बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ८%	४५-४
इंग्लिश बँक (५००) १२%	१५८३-८
बचि मॅ. को. बँक (५०) २ रु.	५३-८
रिझर्व बँक (१००) ३३%	१०६-०

बीज

बीजे डेव्हे ऑर्डि. (५०) ३३%	१३२-१२
कराची (१००) ९%	२१३-१२
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२१३-१२
दादा गोवंर ऑर्डि. (१०००) ५३%	१५८५-०
आंध्र व्हॅली ऑर्डि. (१०००) ७३%	१६२०-०

रेल्वेज

बॉम्बे-बारामती (१००) ४३%	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१००) ३३%	६४-८
अहमदाबाद भातज (५००) ११३%	८९३-८
सापी व्हॅली (५००) ८%	६४६-४

हतर

बेलापूर शुगर (५०) १० रु.	२०२-८
इन्फ्रेस्ट्रुमेंट ट्रस्ट (१००-५०) २ रु.	४५-०
सिंधिया स्टीम (१५) १ रु.	२०-१०
न्यू इंडिया सिमा (५५-१५) १ रु. ८ आ.	४५-१४
ओरिएंटल सिमा (२००) १२५ रु.	४२३०-०
दादा आचरन प. मे. (१५०) ६%	२१५-१०
दादा आचरन बु. मे. (१००) १८ रु. १० आ.	१५४-४
दादा आचरन ऑर्डि. (७५) १५ रु.	३७७-०
दादा आचरन डिफेंड (३०) १४३ रु. १४ आ. ७ रु.	१९६०-०
कलसोसिपेटेड सिमेंट (१००) ५ रु.	१४१-१२

सोने-चांदी

सोने (मिटर) प्रत्येक तोल्यास	४२-२-६
चांदी प्रत्येक १०० तोल्यास	६३-०-६

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी

असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बँक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ धारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा (सातारा)	१९ विरगांव (अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (")	२० धुळे (प. खानदेश)
४ कन्हाड (")	२१ बोंडार्चे (")
५ तासगांव (")	२२ शिरपूर (")
६ किलोस्करवाडी (")	२३ शहादे (")
७ शिराळ (")	२४ मंडुराचार (")
८ कोरगांव (")	२५ साकी (")
९ बर्ही (")	२६ शिंदसेडे (")
१० अहमदनगर (अहमदनगर)	२७ तळोदे (")
११ शेवगांव (")	२८ मालेगांव (नाशिक)
१२ कोपरगांव (")	२९ सटाणा (")
१३ बेलापूर (")	३० कळवण (")
१४ राहुर् (")	३१ लासलगांव (")
१५ भिवंडी (ठाणे)	३२ नांदगांव (")
१६ पालघर (")	३३ दोहद (पंचमहाल)
१७ कल्याण (")	३४ काकोल (")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व हतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, वांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेडऑफिस अगर शाखा-कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

राहणेची व मोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपती चौक

व्यवस्थापक

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदेशिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.

मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व सर्व ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष

परारडकर टेलर्स अँड केडिमी, ६७२ सवासिब, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
POONA CITY.

अर्थशास्त्र

लेखक—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे

पुस्तकंख्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये

या संघात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले आहे.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलाढाली

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची सात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स
तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला

बँका आणि त्यांचे व्यवहार

लेखकः—प्रो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

दुसरी आवृत्ति

या पुस्तकांत बँकांची घटना, व्यवहार व कामकाजाची पद्धति यांचें सोपपत्तिक विवेचन अत्यंत सोप्या माथेंत केलेलें असून बँकांनीं आपला व्यवहार सुरक्षितपणें व फायदेशीर रीतीनें कसा करावा या बाबतींत अनेक महत्त्वाच्या व उपयुक्त सूचना केल्या आहेत. चलन, हुंडणावळ, आधुनिक तऱ्हेच्या बँका, मध्यवर्ती बँका, सहकारी बँका, सावकारी धंदा, ठेवी, डिस्काँट व कर्जे इत्यादि महत्त्वाच्या प्रचलित व व्यावहारिक विषयांची सांगोपांग चर्चा त्यांत आली आहे. सध्याच्या परिस्थितींत प्रत्येक महाराष्ट्रीय नागरिकास वरील प्रश्नांची माहिती अत्यावश्यक असल्यानें मुद्दाम त्यांचें बोधप्रद विवेचन या पुस्तकांत केलें आहे. विषयाची मांडणी व विवेचनपद्धति सुलभ असल्यामुळें सद्दर पुस्तक सर्वसाधारण वाचकांसहि उपयुक्त होणार आहे. किंबहुना, त्यांचेकरितांच तें सहेतुक लिहिलें आहे, असें म्हणण्यास हरकत नाहीं. सबब, बँकांचे भागीदार, ठेवीदार, डायरेक्टर, गिन्हाइक, व्यवस्थापक आणि नोकर यांनीं विशेषतः हें पुस्तक अवश्य वाचावें.

हसऱ्या आवृत्तींत आवश्यक त्या नवीन माहितीची भर घालणारी अनेक प्रकरणें समाविष्ट केलीं असून रिझर्व्ह बँकेनें सुचविलेल्या कायद्याच्या मसुद्याचें विवेचनहि त्यांत आलेलें आहे.

किंमत १ रु. ८ आ. टपालखर्च वेगळा.

पुस्तकें मागविण्याचा पत्ताः—(१) व्यवस्थापक, अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

(२) को-ऑपरेटिव्ह बुक डेपो, ९ वेक हाउस लेन, फोर्ट, मुंबई.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणें २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६, शनवार पेठ, पुणें २.

हें पत्र पुणें, पेठ मांजुडां प. नं. ९१५१ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनीं छापिलें व
M. श्रीपाद धामन काळे, बी. ए., यांनीं 'दुर्गाधिवार,' मांजुडां, प. नं. ९२५११३, पुणें शहर, येथें मसिद्ध केलें.